

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ETİK KURULU İLKELERİ

İnsan katılımıyla gerçekleşen araştırmaların etik boyutunun, yetkili kuruma baēlı bir kurul tarafından onayı gereklidir. Etik kurul incelemelerinin amacı; araştırma sürecinde katılımcılara, araştırmacılara ve kurumlara yönelik ortaya çıkabilecek ayrıntılı tanımlanmış etiksel konuları dikkate alarak olası zararları en aza indirgemektir. *Etik kurulun görevi, araştırmanın bilimsel niteliğini irdelemek deēildir.* Etik Kurul incelemeleri, araştırma önerisi onaylanmış çalışmalar için geçerlidir.

1. Bir araştırmanın etik boyutundan; araştırmanın yöneticisi/yöneticileri – danışmanı/ danışmanları, araştırmacıları, üniversite– enstitü, maddi destek veren kuruluşlar sorumludur.
2. Araştırmanın yöneticisi ve tüm araştırmacılar, çalışmalarını en üst düzey performansla etik kurallara uyumlu yürütmek, çalışmanın güvenilirliğini saēlamak zorundadırlar.
3. Etik kurullar; baēlı bulunduğu üniversite ve enstitü ye ait ilkelerin yanı sıra ulusal ve uluslararası kabul görmüş etik ilkeleri/standartları ve araştırmayı destekleyen kuruluşların ilkelerini / standartlarını göz önünde bulundurmak zorundadır. Üniversite- araştırmayı destekleyen kuruluş veya ilgili profesyonel birimler arasında, etik ilkeler/ standartlar açısından farklılıklar varsa kurul, en üst düzeydeki ilke ve standartları göz önünde bulundurur.
4. DEÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne baēlı olarak yürütölen tüm yüksek lisans ve doktora tezleri ile ilgili kurum içi ve/veya kurum dışı yapılacak uygulamalar öncesi Enstitü Etik Kurulundan izin alınması zorunludur. Ayrıca, kurum içinde görev yapan öēretim elemanlarının talep etmesi durumunda proje önerilerinin (TUBİTAK ...vb kurumlar için), sadece proje içerikleri ve ölçme araçlarının etik açıdan uygun olup olmadığı incelenir.
5. Araştırmacıların; çalışmalarındaki uygulamalara yönelik *Etik Kurul* izni alma amacıyla yapacakları yazılı başvurularda sunacakları belgelerin, doēru karar alınmasına imkân saēlayacak detayda bilgileri açık ve net olarak içermesi gerekir. *Etik kurul*, konuyla ilgili bir sıkıntı halinde araştırmacılarından ek bilgiler talep edebilir.
6. Etik kurul üyeleri, etik boyutunun inceleneceēi araştırma konusuyla ilgili alanda uzman olmayabilirler. *Etik Kurul* izninin talep edildiēi bir araştırmanın bütünü tüm alanlar için geçerli olan; “*Eēitimde Araştırma Yöntemleri*” ne yönelik temel ilkeleri ve süreçleri yansıtmalıdır.

7. Etik Kurula izin amaçlı yapılacak başvurularda aşağıda belirtilen kriterler, yeterli bilgi diziniminde açık ve net bir yazım diliyle sunulmalıdır.

Araştırma Bilgi Dizinimi;

- Araştırmanın amacı, problem ve alt problemlerle ilgili bilgiler,
- Çalışmanın: bilime, toplumsal sorunlara, eğitime katkısı (yalın ve abartısız bir dille),
- Araştırmanın problemi ve hedeflenen amaca uygun seçilen araştırma modeli ve uygulanabilirliği,
- Araştırmayla ilgili sayıtlılar ve sınırlılıklar,
- Araştırmada kullanılacak: -Yöntem,- Katılımcı grupların özellikleri ve grup oluşturma kriterleri, -Ölçme ve değerlendirme araçlarının seçimi, güncelliği, -Testlerin geçerlik-güvenirlikleri, - Testlerin yasal ve etik uygunluğu,
- İlk kez geliştirilen testler için; test geliştirme stratejileri, araştırmacının bu konuda sağlayacağı yeniliklerin, katkıların neler olduğu,
- Araştırmanın uygulanacağı kurum / kurumlar,
- Araştırmanın gerçekleştirileceği ilgili kurum/kurumlar ve katılımcılarla ilgili izin belgeleri,
- Araştırmada yer alacak kişilerin; uzmanlıklarına bağımlı, hangi görev / görevleri nasıl bir takvim çerçevesinde yürüteceklerinin net olarak tanımı ve maliyet bilânçosu,
- Araştırmada yer alan lisans üstü öğrencilerin, mesleki yeterliliklerine yönelik gelişim hedeflerinin tanımı,
- Araştırmanın Uygulama Süreci ne yönelik; -Katılımcıların özellikleri; Görüşmelerin gerçekleştirilme düzeni, -Üniversite dışında gerçekleştirilecekse araştırma uygulama yerinin konumu, özellikleri; -Uygulamanın gerçekleştirileceği saatler; -Araştırmacının uygulamayı bireysel veya grupla mı gerçekleştireceği; -Uygulama sürecinde ve sonrasında araştırmacı/ araştırmacıların güvenliğinin nasıl sağlanacağı,
- Araştırmayı destekleyen kurum ve kuruluşların açık ve net olarak belirtilmesi.
- İzin belgelerinin yanı sıra araştırmayla ilgili diğer kanıtların (video kayıtları, ses kayıtları ..vb) belirtilmesi ve gerektiğinde sunulması

şeklinde sıralanabilir.

8. Etik Kurul a inceleme amacıyla sunulan araştırmanın en can alıcı bölümlerinden biri olan çalışmanın özet bölümü araştırmanın içeriğine yönelik temel bilgileri net olarak yansıtmalıdır.

9. Danışman, araştırmacı veya öğrencinin uzmanlıkları, gerçekleştirilecek araştırmayla uyumlu bilgi ve becerileri sergileyecek düzeyde olmalıdır. Araştırmacı, gerçekleştiremeyeceği, yeterli uzmanlığının olmadığı çalışmalarda görev almamalıdır.

10. Araştırmalar; uygulamanın yapılacağı kurumun yapısını bozmayacak, işleyişini aksatmayacak şekilde ve katılımcıların insani değerlerine saygılı olmalıdır.
11. MEB e bağlı okullarda gerçekleştirilecek uygulamalar, ilgili il sınırlarında yapılacaksa izin yetkisi MEB İl Milli Eğitim Müdürlüğü nün, farklı illeri kapsaması halinde ise MEB Bakanlığı nın izni alınır (<http://www.deu.edu.tr/UploadedFiles/Birimler/77/arasyonerge.pdf>).
12. Araştırmanın yapılmasını kabul eden kurum, belirtilen programın uygulanmasını güvence altına alma sorumluluğunu taşımalıdır.
13. Araştırmaya gerekli izni vermiş olan kurum, araştırmanın gerçekleştirilmesinin yanı sıra yaşanabilecek sorunların giderilmesinden de sorumludur.
14. Araştırmacılar, gerçekleştirecekleri çalışmayla ilgili uygulamaya doğrudan veya dolaylı katılacak her birey için uygun etik koşulları sağlamakla sorumludur. Araştırmada yer alacak katılımcıların gerçekleştirilecek araştırmayla ilgili bilgilendirilmeleri; genelde bilgilendirme formları kullanılarak yazılı bazen de özellikle hassas konulu araştırmalar için sözlü gerçekleştirilmelidir. Bilgilendirme sonrası, katılımcı adaylara karar vermeleri için belirli bir süre tanınmalıdır. Araştırmacılar, katılımcı bireylerden imzalı izin belgesini almalıdır.
15. Danışman/ yönetici araştırmanın uygulanacağı kurum yönetimini Uygulama Süreci ve Katılımcı Bilgilendirme Kriterleri ne yönelik bilgilendirmelidir.
16. *Etik Kurul* a sunulan başvuru raporunda Danışman / yönetici veya hem danışman / yönetici hem de araştırmacının imzasıyla hazırlanmış olan Katılımcı Bilgilendirme Kriterleri nin değerlendirilmesi önemli odak noktalarından biridir. Katılımcılar bilgilendirilirken; -Araştırmanın amacı, -Araştırmanın önemi (bilime, toplumsal sorunlara,eğitime katkısı,... vs), -Katılımcıların araştırmadaki rolü, - Katılımcıya sağlayacağı kazanç, -Araştırmaya hangi sürede katılacakları, - Katılımcının karşılaşabileceği olası sıkıntıların tanımlanması, -Olası sorunları azaltmak için alınacak tedbirler, -Olası problemlerin giderilmesinde araştırmacının yeterlilikleri, -Katılımcılara ait bilgilerin nasıl kullanılacağı, -Verilerin analizinin nerede ve kim tarafından yapılacağı; -Verilerin kimin denetiminde korunacağı ve nasıl rapor edileceği, -Katılımcının isteği doğrutusunda isim gizliliğinin, şifrelemenin uygulanıp uygulanmayacağı, -Kişisel verilerin güvenliğinin sağlanmasında hangi önlemlerin alınacağı, -Katılımcı hakları (katılımın gönüllülük ilkesine dayalı olduğunun ve araştırma sürecinde sıkıntı yaşamaları veya zorlanmaları halinde herhangi bir baskı hissetmeden araştırmadan ayrılacaklarının, istedikleri her an kendilerine ait verilere ulaşabilecekleri,...vb) ... gibi kriterler açık ve net olarak vurgulanmalıdır.

17. Etik Kurul; -Katılımcılara yapılan bilgilendirmenin anlaşılabilirliğini, -Bilgilendirme sürecinde izlenecek yolları, -Katılımcıların araştırmanın içeriği hakkında bilgilendirilme düzeylerinin yeterliğini , -Araştırmada özellikleri tanımlanmış olan katılımcıların, izin için bireysel karar verebilme yetilerini değerlendirir.

18. Katılımcıların bireysel karar verme yetilerinin yeterli olmadığı koşullarda izin, bilgilendirme sonrası, şahit önünde sözel olarak alınabilir. Şahit önünde izin, özellikle konuşma veya anlamada entelektüel- kültürel zorluklar yaşayan, ancak izin verme yeterliliğine sahip sorunlu katılımcılar için istenebilir.

19. Çocuklar, öğrenme zorluğu yaşayan, zihinsel özrü olan, başkasına bağımlı yaşayan bireyler gibi savunmasız grupları içeren araştırmalarda bu kişilerin ebeveynlerinden, yasal olarak sorumlu kişilerden veya onların yerine geçen öğretmenlerinden izin alınmalı ve onlarla işbirliği yapılmalıdır.

20. Araştırmacının, katılımcıya bilgilendirme formu veya yazısıyla birlikte gönderdiği anketin, tamamlanarak tekrar geri gönderilmesi “izin verilmiştir” anlamına gelir. Bu durumda, katılımcının ayrıca izin formunu doldurması gerekli değildir.

21. Sokak anketlerinde; araştırmacı, sokaktaki yayalara yönelteceği bir dizi soruya cevap vermek isteyip istemediklerini soracağından, araştırmacının katılımcılardan ayrıca izin formu almasına gerek yoktur. Ancak; katılımcılar, sorulardan amacın ne olduğu hakkında bilgilendirilmelidir. Bu amaçla, sözel bilgilendirme yapılabileceği gibi önceden yazılmış bir bilgilendirme formu da kullanılabilir. Katılımcı, sorulara cevap vermeye karar verirse bu sözel izin yerine geçer.

22. Okullarda, öğrenci katılımıyla eğitim programlarına yönelik gerçekleştirilecek uygulamalarda; okul yönetimi, öğretmen / rehber öğretmenden uygulamanın içeriği, avantaj ve dezavantajları konusunda detaylı bilgilendirme sonrası izin alınması yeterli olabilir. Uygulama; okullardaki düzende, mevcut programda herhangi bir aksamaya, öğrencilere kazandırılması gereken hedef ve davranışlarda gerilemeye neden olmamalıdır. Aynı koşullar: izin makamlarının; dekan, bölüm başkanı, anabilim dalı başkanı ve uygulamanın yapılacağı dersin sorumlu öğretim elemanının olduğu üniversiteler için de geçerlidir

23. İzin formu kullanmanın, uygun veya yeterli olmadığı, Gözlemsel nitelikli, gizlilik gerektiren veya önceden bilgilendirmenin verileri olumsuz etkileyeceği araştırmalarda katılımcıların bilgilendirilmesi ve izin alımı *Etik Kurul* un onayıyla uygulama sonrası yapılabilir. Bu durum araştırma raporunda belirtilir.

- 24.** Araştırmacılar, araştırma süresince katılımcıları fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal zararlardan korumakla yükümlüdürler. Stresli veya tehlikeli süreçlerin olduğu araştırmalarda bilgilendirme sonrası iznin alınmış olması, araştırmacının katılımcıyı koruma sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu tür olası durumlar için, katılımcının nasıl korunacağına yönelik etik protokol belirtilmelidir.
- 25.** Araştırmanın uygulama sürecinde yer alan araştırmacılar, oluşabilecek problemleri gidermekle yükümlüdür. Araştırmacılar; katılımcılarda fiziksel veya zihinsel zararların oluşumunun farkına varabilme, kontrol altına alabilme ve zorluklarla başa çıkabilme potansiyeline sahip olmalıdırlar.
- 26.** Uygulama sürecinde katılımcılar araştırmayla ilgili daha fazla bilgilendirme isteyebilirler. Araştırmacılar, çalışmanın işleyişı kadar çalışmanın amacı hakkında da belirli düzeyde bilgi vermek zorundadır. Ayrıca; katılımcılar, araştırmanın sonuçlarıyla ilgili de bilgilendirilme hakkına sahiptirler.
- 27.** Katılımcının araştırmadan geri çekilme kararını alması halinde, çekilmemeleri için baskı uygulamaksızın ikna etme yollarına gidilebilir. Araştırmaya katılımın sürdürülmesinde son karar bireye aittir. Katılımcıların; araştırmaya bir sözleşmeyle, ücret karşılığı katılmış olması halinde ise kurallar çerçevesinde yasal sorumlulukla yükümlüdürler.
- 28.** Araştırmacılar; katılımcının izni olmadıkça, gerek araştırma süresince gerekse araştırma raporu hazırlarken elde edilen verilerin ve katılımcı kimliklerinin gizliliğini sağlamakla yükümlüdür. Gizlilik için uygulanacak görüşme analizlerinin şifrelenmesi, bilgisayar kayıtlarına yönelik veri koruma programlarının kullanılması gibi kuralların *Etik Kurul* a belirtilmesi gerekir.
- 29.** Etik Kurul, koşullara bağımlı olarak gerektiğinde araştırmayı izleme kararı da alabilir. İzlemenin; araştırmanın özelliğine bağımlı olarak hangi sıklıkta yapılacağı konusunda araştırmacı bilgilendirilir.
- 30.** Tüm Araştırmacılar; önceden onayladıkları çalışma programının sorumluluğu ve bilincinde olmalı, güven ihlalinin oluşmamasına özen göstermelidir.
- 31.** Araştırma sürecinde yönetici/danışman başkanlığında düzenli değerlendirme toplantıları yapılmalı, oluşan aksaklıklar araştırma grubunda yer alan tüm bireylere, araştırmayı destekleyen kuruluşa detaylı açıklamalarla anında bildirilmelidir.
- 32.** Araştırmadan elde edilen sonuçlar; somut ve gerçekçi olarak ortaya konulmalı, dayanakları açıklanmalı, sonuçlar araştırma grubu içinde açıklıkla paylaşılmalıdır.

33. Araştırma sonuçlarından; araştırmaya destek sağlayan kurumun yanı sıra uygulamanın yapıldığı kurum ve katılımcılar da bilgilendirilmelidir.
34. Araştırmacılar, elde ettikleri bulguları yorumlama ve yazmada özgürdür.
35. Araştırma tezlerinde; *Etik Kurul* izin belgesi ve diğer izin belgeleri zamanlama uyumunu yansıtacak şekilde, yer almalıdır.
36. Araştırmacılar yayınlarından sorumludur.
37. Araştırmacılar, yayınlarında kendi isimlerini kullanma hakkına sahiptir.
38. Araştırmacılar, yayınlarında destekleyen kurumu belirtmek durumundadır.
39. Araştırmacılar; yayınlarında işbirliği yapanlara, çalışmayı doğrudan veya dolaylı olarak destekleyenlere katkıları için teşekkür etmelidir.
40. Araştırmacıların yayın hakları; -Araştırmacıların haklarından yazılı olarak feragat etmesi, -Yayının, yasaya aykırı olması, -Çalışmanın, gizli bir rapor niteliğinde olması,-Verilerin yayına dönüştürülmesinin katılımcıların gizliliğini tehlikeye düşürmesi, -Araştırmacıların, belirlenmiş etik kurallara uymamaları veya araştırmanın etik boyutunu ihmal etmeleri, -Araştırmacıların, etik kurallara aykırı olarak bulguları gerçeklere uygun olmayan şekilde rapor etmeleri ... gibi hallerde yok sayılır.
41. Araştırmacıların yayınlarında; -Araştırma için gerekli izinlerin alınmaması veya hatalı işlemlerin yapılması, -Gerekçe sunulmadan planlanan araştırma programından sapılması, -Çalışma ortamını ve sözleşmeli araştırma personelinin etkinlik ve görevlerinin değiştirilmesi, -Gizli bilgileri yetkisizce kullanılması, -Kanıt veya bulguların saptırılması, beklenen sonuçlarla uyuşmayanların çıkarılması, - Bir başka yayından aşırma yapılması, -Bulguların belirli açılardan incelenerek ele alınması, -Diğer araştırmacıların yayınlarının profesyonel olmayan tarzda eleştirilmesi, -Araştırma sonuçlarının hileli veya yasal olmayan amaçlar için kullanılması, -Araştırmada yer alan yazar sayısının eksik veya fazla belirtilmesigibi durumlar etik olmayan davranışlar olarak tanımlanır.

Kaynaklar

- Bournemouth University, Research Ethics Policy and Procedures, 2003, <http://portal.bournemouth.ac.uk/sites/Policies%20Procedures%20and%20Regulations/Shared%20Documents/Research%20Ethics%20Policy%20and%20Procedures.doc>
- Kumar, R., 2005, Research Methodology: A Step-by-Step Guide for Beginners, pp. 189-196, Sage Publication.
- Revised Ethical Guidelines for Educational Research of British Educational Research association (BERA), 2004, <http://www.bera.ac.uk/publications/guides.php>
- School of Education Ethical Review Policy Ethics Procedures for Staff and Student Research in The School of Education, <http://www.shef.ac.uk/education/ethics>
- The Ethical Standards of the American Educational Research Association (AERA), 2000, <http://www.aera.net/aboutaera/?id=717>
- The Human Rights Act, 1998, <http://www.hms0.gov.uk/acts/1998/19980042.htm>
- University of Sheffield Ethics Policy For Research Involving Human Participants, Data And Tissue 2005, http://www.shef.ac.uk/content/1/c6/03/25/85/ethics_policyvs3.pdf
- University of Plymouth Research ethics Policy, 2006, <http://www.plymouth.ac.uk/files/extranet/docs/RSH/Researchethicspolicy2006.pdf>
- University of Southampton, Ethics Policy, <http://www.soton.ac.uk/research/rso/policies/ethics.html>
- University of Southampton School of Education, http://www.education.soton.ac.uk/info_and_events/notice_board/uploads/91_10.doc
- Andersen D, Attrup L, Axelsen N, Riis P, Scientific Dishonesty & Good Scientific Practice, Danish Medical Research Council, 1992.
- American college of Physicians, Ethics Manual, Fourth Edition, Ann Intern Med 128:576- 594, 1998.
- Lynch A, Publication of research: The ethical dimension, J Dent Res, 73:1778-1782, 1994.
- Malone RE, Ethical issues in publication of research, J Emerg Nurs, 3:281-3, 1998
- International Committee of Medical Journal Editors, Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals, Can Med Assoc J, 150:147-154, 1994.

Yank V,Rennie D,Disclosure of researcher contributions:A study of original research articles in the Lancet,Ann Intern Med, 130:661-670, 1999.

Swazey JP,Anderson MS,Lewis KS,Ethical problems in academic research, Am Scientist, 81:542-53,199